

EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Dr. Varga Norbert

A magyar közigazgatás története

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen
készült az Európai Unió támogatásával.

Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

1

Szegedi Tudományegyetem

Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.

www.u-szeged.hu

www.szechenyi2020.hu

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tagozat	MKT-PN-17
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jogtörténeti Tanszék
Oktatók	Dr. Varga Norbert docens
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. szoba Tel/Fax: (62) 544-385 E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	3
Követelmények	az adott tantárgy követelményei a tantárgy coospace színterén

A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

Az olvasóleckében megtalálható feladat megoldásához szükséges idő: kb. 30 perc

4. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom, tankönyv.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

A központi (közigazgatási) szervek a rendi Magyarországon

I. A királyi tanács (consilium regni)

A királyi tanács a király tanácsadó szerve, alapvető **feladata** a király segítése a kormányzásban, ill. hogy közvetítse a király számára a társadalom véleményét konkrét kérdésekben.

Szervezete:

A rendi kor kezdeti szakaszában a király rokonai, udvari méltóságok, udvaron kívüli egyház és világi előkelők közül kerültek ki, akiket a király hívott meg. Az 1298. évi szabályozás alapján a tanácsban részt vett két egyházi, két világi előkelő és köznemes.

*1298. évi XXIII. törvénycikk
a király mellett állandóan működő tanács
szervezéséről és annak hatásköréről*

Úgyszintén elhatároztuk:

*a) Hogy a király úr udvarát
méltóságteljesebben igazgassák, és
Magyarországot illendőbben
kormányozzák, király urunk
háromhónaponként váltakozva, két-két
püspököt tartson maga mellett, és pedig a
rendnek megfelelően egyiket az esztergomi,
másikat a kalocsai egyháznak alárendelt*

*püspökök közül, s ugyanannyi, illetőleg
valamennyi nemest - akiket most
választottunk -, s ezeket a királyi
kincstárból megfelelő fizetéssel lássa el.*

*b) És ha a király úr elmulasztaná ezt
megcselekedni, bármit tesz is ezen említett,
mellérendelendő tanácsosok tanácsa
nélkül, a fontosabb birtokadományok és a
méltóságok eladományozása vagy más
nagyobb dolgok tekintetében: azokat nem
kell megtartani.*

Hatásköre: A király döntésétől függött, hogy egyáltalán összehívja-e a királyi tanácsot illetve hogy elfogadja e a tanács véleményét, döntését. A tanács jelentősége nagyban függött, hogy milyen erős volt a központi hatalom és rendek érdekérvényesítő képessége. Az erőskező uralkodóknál kevésbé jutottak szerephez, míg ha a királyi hatalom gyenge volt, jelentőségük megnőtt.

Szent István fiához Imre herceghez írt **Intelmekben** felhívta fia figyelmét, hogy az országot érintő legfontosabb kérdésekben, mint pl. háború és béke, mindig meg kell hallgatnia a királyi tanács véleményét. Szent István törvényei is többször utalnak arra, hogy azokat a királyi tanács kérésére/javaslatára bocsátotta ki.

I. decretum:**7. FEJEZET****A tanács nagyságos voltáról**

A királyok törvénytevő székén a tanácsot illeti a hetedik hely.

1. § Mert a tanács állat királyokat, kormányoz országokat, védelmezi a hazát és csendesíti a hadakozást, győzedelmet szerez, elkergeti az ellenséget, megnyeri a barátokat, városokat épít és elrontja az ellenség táborát.

2. § Minthogy pedig hasznos a tanácskozás, már nekem úgy tetszik, hogy ne bolondok és maganagyzó és középszerű emberek gyülekezete legyen, hanem az öregebbek és jobbak, feljebbvalók és nagytiszteletű vének szóljanak hozzá és miveljék azt.

3. § Annakokáért, fiam, ifjakkal ne tanácskozzál, és valaki kevésbé bölcsen szóló, tanácsot attól ne kérj, hanem a vénektől, a kiket az ő esztendeikre és

bölcsességekre nézve megillet azon dolog. Mert a királyok tanácsa lakozzék a bölcssek szívében és ne kövesse a nyughatatlan elméjű bolondok ösvényét.

4. § Mert ha jársz a bölcssekkel, bölcs leszel; ha forgódog a bolondokkal, társúl adod magadat azokhoz; így szólván a szent lélek Salamon által: A ki jár a bölcssekkel, bölcssek barátja leszen, és nem leszen hasonlónak a bolondokhoz. Dávid pedig ekképen énekel: A szenttel szent léssz, és az ártatlan férfiuval ártatlan léssz, és a választottal választott léssz, és az elfordulttal elfordulsz.

5. § Ki-ki azért abban legyen foglalatos, a mit az ő ideje hoz magával, tudniillik az ifjak fegyverben, vének a tanácsban.

6. § Mindazáltal az ifjakat a tanácsból egészen kirekesztened nem kell. De valahányszor tanácsot tartasz vélek, ha szinte alkalmas lenne is tanácsok, vidd mégis mindig az öregebbek eleibe, hogy minden cselekedeteidet a bölcsesség mértékéhez mérjed.

Ismétlés: Olvassa el újra az Intelmek királyi tanácsra vonatkozó részét.

Szent László és Könyves Kálmán uralkodása idején is nagy volt a királyi tanács szerepe. Az **Aranybulla 11. cikkelye** szerint a királyi tanács beleegyezésével tölthetett be idegen személy méltóságot Magyarországon.

XI. pont:

„Ha vendégek —jóraló emberek — jönnek az országba, az ország tanácsa nélkül tisztet ne nyerhessenek.,,

III. András uralkodása idején megnövekedett a királyi tanács hatásköre, amelyet törvényi szinten szabályoztak 1298-ban. E szerint a király köteles három havonta összehívni a tanácsot.

Az **Anjouk** korában a királyi tanács összetétele, működése, hatásköre nem változott a III. András előtti állapotokhoz képest. **Mária (1386)** és **Zsigmond (1401)** fogsága idején a királyi tanács átvette az ország kormányzását és a király helyett hozott intézkedéseket. Összehívta az országgyűlést a regnikolák, a rendek nevében, Zsigmondnál pedig a szent korona nevében.

Ez az utóbbi azt jelzi, hogy a királyi tanács csak a szent koronától függ, ami arra utalt, hogy megjelent a hatalommegosztás elve.

Zsigmond idején a királyi tanácsból kivált egy ún. „**kistanács**”, amelyben már főleg köznemesek vettek részt. A kistanács közvetlenül a király mellett dolgozott és fő feladata a döntések végrehajtása volt. A nagyobb létszámú tanács feladata volt az ország általános igazgatása, de lényeges, hogy ekkor már nagyobb horderejű kérdések megvitatása ill. az azokról való döntés már inkább az országgyűlésen zajlott.

V. László kiskorúsága idején **Hunyadi János** ún. gyámkormányzó tiszteletét töltte be. Ez azt jelenti, hogy a király jogkörét gyakorolta, de korlátozással. Felállítanak ugyanis mellé egy **országtanács** nevű testületet, ami a királyi tanácsnak felelt meg, de azért nevezték így, mert nincs alárendelve Hunyadinak. Az 1446-os végzéseiben meghatározott belügyi ill. külügyi kérdésekben Hunyadi nem dönthetett az országtanács jóváhagyása nélkül. 1453 után V. László elérte, hogy ne kelljen figyelembe vennie az országtanács határozatait, amelynek következtében a tanács ismét tanácsadó testületté vált.

Mátyás idején a királyi tanács jelentősége a politikában csökkent az erős központi királyi hatalom miatt. A **15. század végén** a királyi tanács befolyása ismét megnőtt. Összetételét már törvény rendezte, amely szerint először 3 főpapból, 3 báróból és 14 köznemesből állt, majd az 1500:10. tc. szerint 4 főpapból és 4 báróból, akiket a király nevezett ki és 16 köznemesből, akiket az országgyűlés választott meg három évre.

1500. évi X. törvénycikk

hány személynek és a kiknek kell az ország törvényszékein és a király tanácsában jelen lenniök?

Továbbá a kisebb decretum második, hatodik és hetedik cikkelyeinek világosabb megmagyarázása céljából rendeltük:*

1. § Hogy a tizenhat esküdt ülnökön kívül, kiknek a törvényszéken jelen kell lenniök, válaszson a királyi felség a főpap urak közül négy, és a báró urak közül is ugyanannyi jogtudóst, a kik tudásukkal a többiek fölött kitűnnek, és ezeknek a nagy és egész nyolczados törvényszékeken mindnyájoknak jelen kell lenniök.

2. § A jövőre állandóan tartandó rövid törvényszékeken pedig csak tizenketten tartoznak közülök bennülni, egymásközt kölcsönösen váltakozván.

3. § E szerint annak a tizenkét választottnak az egyik egész félév alatt, a másik tizenkettőnek pedig hasonlóképen a másik félév alatt mindig helyet kell adni a királyi felség tanácsában s ott jelen kell lenniök.

4. § Kik kötelesek lesznek a királyi felség és az összes urak és országglakósok kezébe szigorú esküt tenni arra nézve, hogy abban a tanácsban mindazt, a mi a királyi felségnek tartozó hűségre és az ő gyarapodására, valamint az egész ország szabadságára és közjávára látszik tartozni, hiven fogják tárgyalni.

5. § És ugyanezek a hites választottak tartozzanak Budán az érintett módon váltakozva mindig és állandóan jelen lenni; és az ország szokásait és jogait, a melyekre a bíróságokban hivatkozás szokott történni, kifejteni és összeírni, és

az országglakósoknak a decretum rende szerént jövőben tartandó közönséges gyűléseiben mindenkor a királyi felségnek, valamint a főpap s báró uraknak és országglakósok közönségének bemutatni és előterjeszteni.

6. § A hol is, a királyi felség és a főpap meg báró urak s a többi országglakósok azt, a mit helyesnek és igazságosnak ismernek el, fogadják el és hagyják jóvá; a miről pedig úgy találják, hogy helytelen és hogy rossz módon lett elkészítve és följegyezve, azt a királyi felség, a főpap és báró urak, meg az országglakósok közönsége javítsák ki.

7. § Melyeknek minden részben való megmagyarázása, összeírása és jóváhagyása után, azok szerént kell itélni.

8. § Az országglakósok kebeléből kiválasztott esküdt ülnököknek a fizetéséről ugyancsak az országglakósok, és hasonlóképen a főpap és bíró urak fizetéséről a többi főpap és báró urak kötelesek gondoskodni.

9. § Azt a tizenhat esküdt ülnököt pedig a királyi felség és az ország közönsége válaszsza meg az ország négy részéből.

10. § A kiket minden harmadik évben tudniillik az országglakósoknak jövőre tartandó gyűlésében meg kell változtatni s másítani, nekik pedig a tisztségről le kell mondaniok, ugy mindazonáltal, hogy a kiket közülök a királyi felség, valamint a főpap és báró urak meg a többi országglakósok arra alkalmasoknak, képeseknek és elfogadhatóknak tartanak, azokat újból megválaszthassák.

11. § Ha pedig közülök akárki azzal a tisztséggel ama három éven túl fel akarna hagyni, jogában áll azzal szabadon felhagyni.

12. § Kijelentvén azt: hogy ha valaki, közülök Isten rendeléséből időközben e világból kimulnék: akkor a királyi felség annak helyébe a többi választott és esküdt ülnökökkel, tetszés szerint mást választhasson, be sem várva az országalakosoknak előbb említett közönséges gyűlését.

13. § Azt sem mellőzvé, hogy ha az előbb mondott huszonnégy választott közül

valamelyik időközben, a mikor tudniillik a sor nincs rajta, találna a nyolczados vagy rövid törvényszékekre avagy a királyi curiába menni: az a törvényszékbe vagy a királyi felség curiájába, tudniillik az ő többi ülnökei és esküdtei közé bebocsátható és ott helyet foglalhat.

14. § Ezenfelül a többi főpap és báró urak, a kik egyébként a királyi felség tanácsában ülnek, a különben megszokott módon az ő felségének említett tanácsába mindenkor bebocsátandók.

II. Lajos kiskorúsága idején a királyi tanács **gyám tanácsá** változott, amely a király helyett és nevében kormányozta az országot. Mohács után mozgásteret veszített, elvesztette a rendi jelentőségét. A **Habsburgoktól** kezdődően ez a tanácsadó jellegű magyar királyi tanács már nem működött.

A királyi tanács a főrendi tábla elődjének volt tekinthető, hiszen amíg egykamarás volt az országgyűlés addig a királyi tanács készítette elő a tárgyalásra kerülő ügyeket.

II. Kancellária

A kancellária létrehozását az tette szükségessé, hogy a királyi udvarban megszorodtak az írásbeli feladatok és azokat egy ember már nem tudta ellátni (kancellár már Szent István korában is volt). III. Béla uralkodása alatt már biztosan működött szervezeti formában.

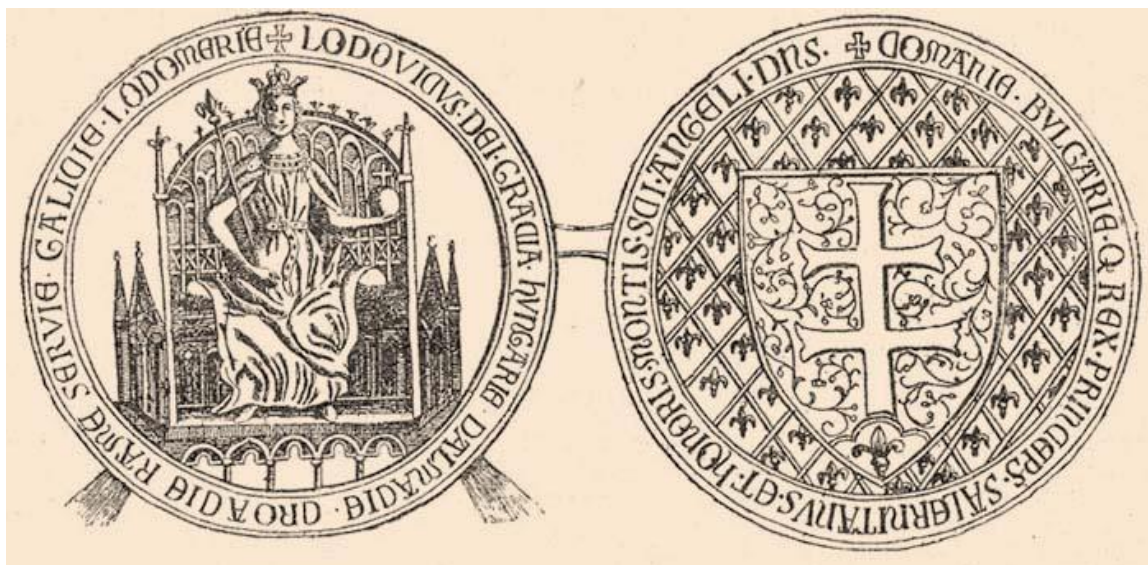
A kancellária fő feladat volt a királyi oklevelek kiállítására, okiratok hitelesítése és a királyi pecsét őrzése. Az oklevelek kiállításához formulákat alkalmaztak.

A kancellária élén a kancellár állt, a tényleges munkát a jegyzők (**nótáriusok**) végezték a főjegyző (**protonótárius**) irányítása mellett.

Idővel a kancellária bekapcsolódott a belügyek és a külügyek intézésébe, valamint az ítélezésbe is.

Nagy Lajos megreformálta a kancelláriát, felhasználva az itáliai tapasztalatokat. Kettéválasztotta:

- **Nagykancellária:** Élén a nagykancellár állt. Ez végezte a hagyományos írásbeli hivatali teendőket és a belügyi igazgatási feladatokat. Az ország nagyobb pecsétjét őrizte. A Királyi Különös Jelenlét Fórumán bíráskodott a nagykancellár.

Nagy Lajos pecsége

<http://dka.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=027506>

- **Titkos kancellária:** Élén a titkos kancellár állt. Feladata bizalmas tanácsadás a király részére, a külügyek előkészítése és intézése volt. Mindig a király mellett tartózkodott, itt őrizték a király titkos pecsétjét (gyűrűs pecsét). A titkos kancellár a Királyi Személyes Jelenlét Fórumán bíraskodott.

Luxemburgi Zsigmond:

- **Kisebb kancellária:** Ezt Zsigmond választotta le a nagykancelláriából az igazságszolgáltatással kapcsolatos írásbeli feladatok intézésére.

A király csak a kancellárt nevezte ki, az alkancellárt a jegyzőket, a kancellár jelölte ki a saját familiárisai közül. Ezzel a köztük lévő magánjogi viszony közjogi viszonyra alakult át. Ha a nagykancellár személye változott az egész hivatal kicserélődött, hiszen a nagykancellárral együtt távoztak familiárisai is. Az új pedig hozta a sajátjait (**váltogazdálkodás**). Ebből adódóan ha a kancellár személye változott bizonyos ideig nem működött a hivatal. A problémát **Hunyadi Mátyás 1464**-ben hozott dekrétuma oldotta meg. Mátyás egy modern értelemben vett hivatali rendszert próbált felállítani. A hivatalokon belül megszüntette a familiaritási rendszert. Összevonta a nagyobb kancelláriát és a

Mátyás király nagypecsége

titkos kancelláriát, és megszüntette bírói tevékenységét. Az összevont kancelláriát a Királyi Tanács hivatali segédszervévé tette. A Királyi Tanácsot meghagyja az uralkodó legfőbb tanácsadó szerveként. A kisebb kancelláriát a Királyi Tábla hivatali segédszervévé tette.

III. Kincstartóság

Mátyás király kisebb pecsége

Mátyás szervezte hivatallá a kincstartó köré szerveződött apparátust. Feladata volt az állami pénzügyek intézése, elsősorban az adók és a regálék behajtása. Élén a kincstartó állt.

Feladat: Kérem, olvassa el Kubinyi András alábbi cikkét a kancellári reformok kapcsán:

http://epa.oszk.hu/02100/02137/00001/pdf/EPA02137_ISSN_1219-543X_tomus_9_fas_1_2004_hun_eng_025-058.pdf

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Mi volt a királyi tanács szerepe?
2. Mit szabályozott az 1298. évi királyi tanácsról szóló decretum?
3. Mikor növekedett meg a királyi tanács szerepe és miért?
4. Mi volt a nagyobb kancellária feladata?
5. Mi volt a titkoskancellár feladata?
6. Ismertesse Mátyás kancellári reformjának lényegét Kubinyi András tanulmánya alapján?

AJÁNLOTT IRODALOM

MEZEY Barna: Magyar alkotmánytörténet. Budapest, Osiris, 2003. (ötödik kiadás) 121-129. pp.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_rendi_monarchia